

KELEMEN ENDRE EMLÉKÉRE

A Magyar Belgyógyász Társaság 51. Nagygyűlésén tartott előadás Bucsky Péter Pál

**Igen tisztelt Elnök Úr!
Tisztelt Belgyógyász Nagygyűlés,
tisztelt, kedves Kollegina Hölgyek és Kolléga Urak!**

Az első szó, az első mondat a valóban őszinte köszöneté!

Szívből jövő köszönetemet fejezem ki a Magyar Belgyógyász Társaság elnökségének, a Belgyógyász Társaságnak és a javaslattevő kollégáknak azért a nem várt és nem is remélt kitüntetésért, amely engem a Kelemen Endre emlékérem odaítélésével ért. Igen, ez számomra nem csak elismerés, még inkább kitüntetés!

Kitüntetés egy emlékéremmel, amely egy nem mindennapi, zseniális kutatónak, egy mélyen humánus orvosnak és egy igaz embernek állít már el nem múló emléket.

Kivételes elismerésnek tartom, hogy valamikori patológusként, majd gyermekgyógyászként, gyermekhematológus-onkológusként elsőként kaphattam meg a Kelemen Endre emlékérmét – mint nem belgyógyász. Külön, igaz köszönet ezért is! Mert csak meg kell nézni az eddigi kitüntetettek névsorát! Micsoda nevek, személyiségek és teljesítmények! Ez számomra tovább emeli – amennyiben lehetséges – az emlékérem értékét.

Kelemen professzor úrnak én nem voltam közvetlen munkatársa, csak majdnem lettem, de erre még a mai este folyamán visszatérek. Biztosan számosan vannak, akik kollégaként és munkatársként jóval közelebb álltak hozzá, mint én. De ennek az volt a számomra nem elmondható előnye, hogy kapcsolatunk inkább volt emberi, mint szakmai, és ebbe a kapcsolatba aztán beléphetett feleségem, ahogyan professzor úr nevezte, Györgyike, mint a Kari Könyvtár könyvtárosa és Beáta kisleányom is. Ha mondhatom így – kissé nagyképpően –, kapcsolatunk a Kari Könyvtárban kezdődött, ahol engem, mint szorgalmas könyvtárlátogatót, megszólított, mint fiatal patológust. Ekkor már nem voltam számomra teljesen ismeretlen, hiszen szigorló koromban az államvizsgákra ott készültem, mivel mint TDK-s, beléphettem a Kari Könyvtár nevű Szentélybe. Már ekkor megragadott és lenyűgözött a Kelemen-jelenség, mely aztán fiatal orvosként bennem tovább mélyült.

Eötvös Lóránd azt mondta: „A tudományban készek sohasem leszünk.” Bizonyára igaza is van. De: naprakészek lehetünk. Így korán megtanultam, hogy nemcsak napra készek lehetünk, de napra késznek kell lennünk! Ez volt az első dolog, amit elleshettem és el is lestem tőle.

Úgy éreztem, hogy kicsit talán meglepte, de tetszett neki, hogy nyiladozó tudományos érdeklődésem a hematológia, a hematatoonkológia felé fordult. Ott is főleg a lymphomák, különösen a Hodgkin-kór felé. Hosszú éveken át – mind a mai napig – lenyűgözött a – szándékosan mondom – lymphogranulomatosis szöveti képe és állítólagos daganatsejtjei, a Sternberg–Reed-sejt (S-R-sejt) és a Hodgkin-sejt. Igen, S-R-sejt és nem Reed–Sternberg (R-S) -sejt és semmiképpen sem Hodgkin–Reed–Sternberg- (HRS) sejt, mint ahogy ez az angol nyelvű szakirodalomban már a nyolcvanas évek vége felé elterjedt. Az osztrák patológus, Sternberg ugyanis ezt a különleges sejtalakot 1898-ban írta le elsőként, az amerikai patológus hölgy, Dorothy Reed pedig csak 1902-ben. A HRS-sejt elnevezés aztán végképpen helytelen, mert patohisztológiailag két jól elkülöníthető sejttípusról van szó!

A Hodgkin-kórt ma egy malignus lymphomának tartjuk, mert klinikailag valóban az, jöllehet a szöveti kép inkább granuloma jellegű, semmint tumoros, kóros mitosist mutató sejtek nélkül. Mi több, gyakorlatilag az állítólagos daganatsejteknek sem találni mitotikus alakjait a kórszövettani képben! De hát akkor milyen malignoma az, amelyben nem találni mitotikus aktivitást? Szóval itt is van még rejtély, de ebbe és a Sternberg–Reed-sejt titkaiba most nem mennék bele mélyebben.

Amikor a II. sz. Kórbonctani és Kórszövettani Intézetben már a hematopatológiai anyagok kizárólagos leletezője voltam, akkor ért el szakmai életem valóban egyik legnagyobb sikere, amely egyben nagy-nagy büszkeséggel is töltött és tölt el. Csillag Jóska barátom, akkor még az I. Belklinika tanársegéde egy bonctermi demonstráció utáni, folyosói beszélgetés alkalmával elmondta nekem: „Képzeld, Péter, nyirokcsomó kórszövettani leleteidre Kelemen professzor ezt mondta: végre rendes és értékelhető leletek jönnek az Üllői út másik oldaláról. Mi több, a viziteken leleteidet föl is olvasta!” Kell-e egy patológusnak ennél nagyobb dicséret?

Lassan érlelődő gondolatomat, hogy tanulni külföldre kellene kijutnom, megerősítette, amikor a Könyvtárban egyszer csak Kelemen professzor úr közölte velem: „Péter, neked végre ki kell menned külföldre!” Szemem előtt az Ulmi Egyetem Gyermekklinikája lebegett Enno Kleihauer professzor vezetése alatt. Véleményem szerint minden idők legjobb és legteljesebb hematológiai könyvét szerkesztette. Mikor mindezt elmondtam professzor úrnak, ezt mondta nekem: „Péter, Kleihauer professzort ismerem, már találkoztam vele. Kapsz tőlem egy ajánlólevelet.” Ezt meg is kaptam, ez volt az első esemény, ahol tevőlegesen segített nekem, mert levelével gyorsan eljutottam Kleihauer professzorhoz, aki Humboldt-vendégkutatói ösztöndíj megpályázását javasolta nekem.

Itt jött aztán Kelemen professzor úr második, indirekt, de hathatós segítsége, hiszen ezen segítsége csupán nevének említésével történt:

Ugyanis 1982 őszén be is nyújtottam Humboldt-ösztöndíjra a pályázatomat az Egészségügyi Minisztériumnál, ahonnan – csaknem postafordultával – meg is jött az elutasítás. Ez nagyon bosszantott, hiszen halottam egy-két, közlemény nélküli, sikeres pályázóról és nekem akkor már volt egy-két publikált dolgozatom. Az egyik a New England Journal of Medicine folyóiratban. Így fogtam magam és mérgemben elküldtem a pályázatomat német nyelven, közvetlenül a Humboldt-Alapítványnak Bonnba, ahonnan – szintén csaknem postafordultával – megérkezett a pozitív válasz. Mentem is büszkén az Egészségügyi Minisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Főosztályára, ahol aztán az osztály vezetője csaknem rosszul lett, hogy én a szolgálati utat nem betartva, azt megsértve, a Humboldt Alapítványhoz fordultam közvetlenül, és így hivatalos dokumentumokat, okmányokat juttattam ki nyugatra, mindenféle engedély nélkül! „Itt én már semmit sem tehetek, ráadásul mindez súlyos következményekkel is járhat az ön számára” – mondta. Az Országos Ösztöndíj Tanácshoz (OÖT) küldött. Az köztudott volt, hogy az Ösztöndíj Tanács az akkori Belügyminisztérium „leányvállalata” volt. El is mentem a Szalay utcába, ott a manzard szinten volt az OÖT. Kopogok, belépek egy tágas helyiségbe, bőrgarnitúrával és hatalmas íróasztallal, állólámpával berendezve. A félhomályban ott fogad egy vékony, lila arcú, bőrzakós, középkorú férfi. Miért jött? – kérdezte. Kb. 180-as pulzussal elkezdtem hebegni, így és így hívnak, gyermekhematológus-onkológus a szűkebb szakmám. Igen? Hematológus? Mit tud a polycythaemia vera betegségről? – volt a következő kérdése. Elmondtam, amit tudtam, aztán megjegyeztem, hogy gyermekkorban ez a betegség nem fordul elő. Kérdezgetett, aztán a végén megkérdezte: „Tud-e valakit, aki ért ehhez a betegséghez? Mert nekem ez a betegségem!” Igen, mondtam és megemlítettem Kelemen professzor úr nevét. Ezt nagyon megköszönte! Itt vége is lett a diskurzusnak, amikor aztán hirtelen így szólt: „De miért is jött ide?” Hát, ki is vert a hideg veríték, valamit hebegtem-habogtam, tényleg nem is

tudom, mit, mire kisvártatva megszólalt: „Mutassa, hol kell aláírni?” Hát így szól ez a történet! 1984 tavaszán már Ulmban voltam!

De most már elég, hogy eddig főleg magamat emlegettem, hiszen itt a föladatomban egy emlékelőadás megtartása. És bizony itt jönnek a nehézségek! Hiszen oly sokan, köztük óriások, méltatták már professzor úr életét, pályáját, tevékenységét. Elég itt a Magyar Belorvosi Archivum Kelemen Endre különkiadását, Gömör Béla professzor könyvét vagy éppen néhány Kelemen Endre emlékelőadást megemlíteni.

Amire talán mégis kitérnék, mert ezt nem lehet nem megemlíteni, az a három + egy „T”: A négy „T” közül az egyik a „tehetség”. Ezt szeretném egy kicsit kibontani, hiszen a tehetség egy rendkívül bonyolult és összetett dolog. A tehetségnek szerintem legalább három alapvető összetevője van: az első a szorgalom, a második a kíváncsiság, a harmadik pedig a kitartás. Kelemen professzor úrban mindhárom tulajdonság – mondhatjuk – testet öltött! De Châtel professzor úr farkasréti búcsúztatójában további, nem mindennapi tulajdonságait emelte ki: az önkontroll és az újragondolás képességét. Rák Kálmán professzor úr, a munkatárs és jóbarát a Belorvosi Archivumban megjelent írásában elmondja: „rendelkezett a raktározás és fölhasználás készségével”.

Gömör Béla professzor úgy írt róla könyvet, hogy személyesen nem is ismerte, mint reumatológus professzor, a Kelemen Endre nevet mint hematológusét, nem is hallotta korábban! Tehát a „Kelemen-jelenség” maga, életpályájának története ihlette meg Gömör Bélát, és mindaddig nem engedte el, amíg a könyvét meg nem írta!

Ha mindezen kivételes tulajdonságokkal egyetlen ember rendelkezik, nem kérdéses, hogy egy egészen különleges, zseniális emberről van szó, aki a tudományt művészien művelte. Hiszen a tudomány nem más, mint művészi megismerés. Én még inkább úgy mondanám: a tudomány a megismerés művészete. Igen, professzor úr ebben az értelemben is, igenis művész volt. És hadd tegyem hozzá: Kelemen Endre professzor a szó valós értelmében jó ember volt!

„Művészi” munkájának véleményem szerint három csúcsa van: a kísérletes orvostudományban a thrombopoetin leírása, a klinikai orvoslásban a nonmyeloablatív kondicionálás bevezetése, a hematológiai morfológiában pedig az Atlasz, amelynek megjelenése előtt csaknem két évtizedig tanulmányozta az embrionális-foetalis vérképzést a hemopoetikus összejt varázsában. Azt hiszem, erről kevesen tudtak és így az Atlasz megjelenése sokaknak meglepetés lehetett. A hemopoetikus összejtről egyébként volt egy önálló, nem publikált elmélete is, amely a megakaryocytákkal volt kapcsolatos.

Illyés Gyula írja: „a legnagyobb bátorság az erény”. Ha ez így van valóban – és ha Illyés Gyula írja ezt, elhihetjük –, akkor elmondhatjuk, talán tapasztalatból is, hogy ha valakire ez a definíció áll, mégpedig mind

szakmai, mind pedig emberi vonatkozásban, akkor az Kelemen Endre professzor.

Eötvös Lóránd, akit már idéztünk, szintén a tudomány művésze volt. És itt most én úgy nevezném meg Kelemen professzor urat, mint a magyar hematológia-hematoonkológia Eötvös Lórándját! Biztos vagyok benne, hogy nem túloztam.

De térjünk vissza Professzor úr életének szinte legfőbb színteréhez, a könyvtárhoz!

Idézzük Vörösmartyt, a *Gondolatok a könyvtárban* című, mélyen filozofikus költeményét:

„Hová lépsz most, gondold meg, oh tudós” majd tovább: „...országok rongya, könyvtár a neved.” (n.b.: mert ekkor még rongyból és nem fából készült a papír), és jön a folytatás: „És mégis, mégis fáradozni kell.” Ebben az értelemben Kelemen professzor úr egész életében, szünet és megállás nélkül „fáradozott”.

Előadásom végéhez közeledve és a könyvtárról elmélkedve Jókai Mórt hívom segítségül, aki a következőket írta:

„Elég jókor rájöttem arra, hogy ... talán jó lesz iskolába járni. Azóta mindig iskolába járok. Sokat éltem, sokat tapasztaltam, sokat olvastam. És az, ami nekem sok, még mindig olyan elenyésző parány az összességben, minő a Föld a világrendszerben. Az élet és a könyvtár két nagy iskola. A teremtsnek két nagy universuma. Mik a csillagos ég csodái egy könyvtárhoz képest! Ez a tünemény, ez a fenomenon, melyben látható a lélek, Isten.”

Végül a Belorvosi Archívumban már megjelent emlékirásom szavaival zárnék: Áldja Őt a Teremtő bármely időben és bármely térben.

Kelemen Endre professzor úrnak – Pilinszkyt idézve – „megadatott a kegyelem: miközben minden áll és hallgat, csak az Öröklét működik”.

Megtisztelő figyelmüket őszintén köszönöm!

Dr. Bucsky Péter Pál

Bucsky Péter Pál professzor

**Takács István a Magyar Belgyógyász Társaság elnöke és
Bucsky Péter Pál az emlékéremmel és az oklevéllel**

**Az előadás és a kitüntetés átvétele után
Balról: Takács István az MBT elnöke, Bucsky Péter Pál,
Gasztonyi Beáta az MBT főtitkára,
Szalay Ferenc az MBT gazdasági titkára**

Bucsky Péter Pál szakmai életrajza

Bucsky Péter Pál professzor 1971-ben „summa cum laude” diplomázott a Semmelweis Egyetemen. Kórbonctan-kórszövettanból 1974-ben, csecsemő- és gyermekgyógyászatból 1983-ban szakvizsgázott. Patológusként a Hodgkin-kór sajátos szöveti képe és a Sternberg–Reed- (S-R) sejt rendkívülisége, sajátosságai érdekelték. Felállította az S-R sejt sejtfüziós eredetének elméletét, melyet a New England Journal of Medicine közölt 1980-ban. 1984-től két éven keresztül az Ulmi Egyetem Gyermekklinikáján és Virologiai Intézetében tevékenykedett Humboldt-vendégkutatóként. 1986-tól öt éven át Hansjörg Riehm professzor munkatársaként dolgozott a világ akkori vezető gyermekhematológiai-onkológiai egyetemi gyermekklinikáján Hannoverben. 1990-től csaknem húsz éven át vezette a Lübecki Egyetem gyermekhematológiai-onkológiai és immunológiai részlegét. A nemzetközi Histiocyte Society (HS) keretein belül működő Malignant Histiocytosis Study Group-nak tíz évig volt vezetője. E munkája során az USA-ban aktívan részt vett a WHO-bizottságban a histiocyta/reticulumsejtes daganatok WHO-reklassifikációs munkájában. Az európai EWOG-MDS gyermekhematológiai munkacsoportnak hosszú évekig aktív tagja. Munkacsoportjával elsők között dolgozta ki az Epstein–Barr-vírusgenom kimutatásának és kvantifikálásának metodikáját mind a plazmában, mind pedig a mononukleáris sejtekben real-time PCR technikával gyermekkori Hodgkin-kórban és szervtranszplantált gyermekekben. Utóbbiaknál ennek ered-

ménye lehetővé tette a poszttranszplantációs lymphomák igen korai diagnózisát és terápiáját.

1994-től felépítette és nyugdíjazásáig vezette a gyermek-és ifjúkori malignus endokrin tumorok (MET) diagnosztikáját, terápiáját és utógondozását egységesítő klinikai kezelési tervet („GPOH-MET-97-Studie”) a német Gyermekonkológus Társaság (Gesellschaft für Pädiatrische Onkologie und Hämatologie; GPOH) keretében és így kötelezően az egész német gyermekonkológia számára. E kezelési tervet az Európai Gyermekonkológiai Társaság (SIOP-Europe) is ajánlotta nemzeti tagtársaságainak. Munkatársaival elsőként írták le a gyermekkori és felnőttkori differenciált pajzsmirigyrákok közötti klinikopatológiai különbségeket és közölték a jellemző „genomic imbalance”-eltéréseket gyermekkori phaeochromocytomákban, és hogy ezek a gyermekkori adrenocorticalis carcinomákban prognosztikai jelentőséggel bírnak.

Tudományos eredményeire 5600-nál több nemzetközi hivatkozás keletkezett, 2008-ban Schöpf-Mérei Ágost-éremmel tüntették ki, és a Semmelweis Egyetem Doktor Honoris Causa címét nyerte el. 2019-től az MTA tagja. Bucsky Péter professzor több mint 20 fiatal magyar klinikust, illetve kutatót hívott meg az általa vezetett hematológiai centrumba 1–6 hónapos tanulmányútra, és támogatta klinikusi, illetve tudományos életpályájukat. Nyugállományba vonulását követően a Semmelweis Egyetem rektorának biztosaként feladatot vállalt a Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Karának hamburgi oktatási részlegében (Asklepios Campus Hamburg).